

מאיר יערי: אורות וצללים

יחיעם ויץ

אביבה חלמיש, מאיר יערי: האדמו"ר ממרחביה, שנות המדינה, עם עובד, תל-אביב, 2013, 384 עמודים.

מאפיינים בולטים של הכתיבה ההיסטורית על הפוליטיקה הישראלית הם שמצד אחד נכתב מעט על מפלגות ועל זרמים מרכזיים שעיצבו את המדינה ואת החברה הישראלית. דוגמה לכך היא הכתיבה ההיסטורית על מפא"י, שהייתה מפלגת השלטון עשרות שנים. המחקר ההיסטורי המשמעותי ביותר עליה הוא ספרו של אבי בראלי שעוסק במפא"י בשנים הראשונות של המדינה – עד 1953, בימי פרישת בן-גוריון לשדה בוקר.¹ מעבר לכך לא קיים מחקר על אירועים מכריעים שקשורים למפא"י. אין כלל מחקר על מפא"י בימי פרשת לבון – נקודת צומת שהשפיעה על דרך המפלגה ועל גורל שני מנהיגים מרכזיים, דוד בן-גוריון ופנחס לבון. כל זאת אף על פי שכל החומר הארכיוני פרוש ופתוח לפני החוקרים – כולל החומר המדינתי (הפרוטוקולים של ישיבות הממשלה ושל ועדת החוץ והביטחון של הכנסת).

מצד שני נכתבו מחקרים רבים על מפלגות ועל תנועות חשובות פחות, כגון התנועות הקיבוציות ומנהיגי השמאל הציוני. אלי צור כתב על מפ"ם המאוחדת;² אורי יזהר כתב על אחדות העבודה לגלגוליה;³ ברוך כנרי כתב על יצחק טבנקין בארץ ישראל;⁴ זאב צחור

1 אבי בראלי, מפא"י בראשית העצמאות, 1948–1953, ירושלים 2007.

2 אלי צור, נופי האשליה, מפ"ם 1948–1954, קריית שדה-בוקר 1998.

3 אורי יזהר, בין חזון לשלטון: מפלגת אחדות העבודה-פועלי ציון בתקופת היישוב והמדינה, רמת אפעל 2005.

4 ברוך כנרי, טבנקין בארץ-ישראל, קריית שדה-בוקר ורמת אפעל 2003.

כתב ביוגרפיה על יעקב חזן;⁵ ואביבה חלמיש כתבה את הביוגרפיה על מאיר יערי 'הצעיר', שעוסקת ביובל הראשון של חייו – מהולדתו ב־1897 ועד 1947.⁶

עתה יצא לאור החלק השני של הביוגרפיה. הוא עוסק בארבעים השנים האחרונות בחייו עד מותו ב־1987 שבע שנים, מעשים וייסורים. הספר נפתח בטקס רב רושם שנערך ב־23 בינואר 1948 בבית העם שבתל־אביב – ועידת האיחוד של מפלגות השמאל הציוני: מפלגת אחדות העבודה פועלי ציון ומפלגת השומר הצעיר. שמה של המפלגה החדשה היה מפלגת הפועלים המאוחדת (מפ"ם), והיא מילאה תפקיד משמעותי בזירה הפוליטית הישראלית שנים רבות. המפלגה הוקמה בימים דרמטיים, הרואים וטרגיים: אחרי החלטת עצרת האו"ם לחלק את ארץ ישראל ולהקים בה שתי מדינות, כולל מדינה יהודית בחלקה (החלטת כ"ט בנובמבר) ולפני הקמת המדינה העתידית. הל"ה נפלו בדרכם לגוש עציון שבוע לפני הוועידה והאירוע צוין בה בהתרגשות.

מאיר יערי, שהיה שושבין מרכזי בתהליך הקמת המפלגה החדשה, יושב במרכז שולחן הנשיאות, חמור סבר, בלוריתו שופעת, שערותיו מאפירות ושפמו שחור' (עמ' 15). בנאומו הוא קבע כי האיחוד יאפשר 'להיאבק יחד על הגמוניה ציונית־סוציאליסטית ועל דמותה המתקדמת של המדינה היהודית העתידה להיווסד' (עמ' 18). מפ"ם השתתפה במוסדות המדינה הזמנית והיו לה שני נציגים (מתוך 13) בממשלה הזמנית: מרדכי בנטוב מהשומר הצעיר ואהרן צילונג מאחדות העבודה. בכך 'נקבע תקדים: מנהיגי מפ"ם לא כיהנו כשרים' (עמ' 22). יערי אף לא כיהן כחבר המועצה הזמנית. הוא הוזמן לטקס הכרזת המדינה, אך חתימתו לא מתנוססת על המסמך המכונן, מגילת העצמאות, בשעה שדמויות זוטרות למדי חתמו עליה.

המבחן האלקטורלי הראשון של מפ"ם היה בבחירות לאספה המכוננת (שהפכה לכנסת הראשונה), שנערכו בינואר 1949, בשלהי ימי המלחמה. לאחר הבחירות הייתה מפ"ם המפלגה השנייה בגודלה אחרי מפא"י.⁷ תוצאה זאת הייתה צפויה, אבל ההישג שלה היה רחוק מהתחזיות' (עמ' 37). יערי, שהיה השני ברשימה אחרי טבנקין, ביטא אכזבה מרה מהתוצאות. אכזבתו גברה בחודש מארס, כשמפלגתו לא הצטרפה לממשלה הראשונה ומצאה את עצמה באופוזיציה למרות התחושה העזה של ראשיה כי 'לא יוכלו בלעדינו'. לפני הבחירות הוא הביע ברכים רצון "כלב ונפש" להשתתף ב"קואליציה פרוגרסיבית, שבראשה תתייצב החזית המאוחדת של המפלגות הסוציאליסטיות בהסתדרות העובדים" (עמ' 38),⁸ אולם דוד בן־גוריון, שהרכיב את הממשלה, עשה הכול, לטענתה של חלמיש,

5 זאב צחור, חזן: תנועת חיים – השומר הצעיר, הקיבוץ הארצי, מפ"ם, ירושלים 1997.

6 אביבה חלמיש, מאיר יערי: ביוגרפיה קבוצתית – חמישים השנים הראשונות, 1897–1947, תל־אביב 2009.

7 מפ"ם קיבלה 64,018 קולות (14.7 אחוזים) ואלה העניקו לה 19 מנדטים.

8 אפשר היה להרכיב ממשלה 'פרוגרסיבית' רחבה – מפא"י, מפ"ם והמפלגה הפרוגרסיבית – שתמנה יותר משבעים חברי כנסת.

כדי למנוע ממפ"ם להיכנס לממשלתו: 'הוא ניהל את המשא ומתן בגסות, יצר אווירה קשה וניכר שחתר לדה-לגיטימציה של מפ"ם' (עמ' 39). שנים אחר כך סיפר יערי כי אנשי המפלגה 'נתקלו בקיר אטום'.

כמנהיג מפלגה ותנועה קיבוצית עמד יערי מול דילמה שטלטה את השמאל הישראלי: היחס לברית המועצות. הוא ראה בחרדה את תהליך הרדיקליזציה במחנהו. במארכס 1949 יעקב חזן, עמיתו להנהגת הקיבוץ הארצי ומפ"ם, אמר בדיון בכנסת משפט שרדף אותו שנים רבות: 'בשבילנו, ברית-המועצות היא מצודת הסוציאליזם העולמי, היא מולדתנו השנייה, הסוציאליסטית'. יערי, ששמע את הדברים, התחלחל. הוא 'תפס מיד את ראשו בין ידיו ומלמל (ביידיש)': "בשביל מה הוא צריך את זה" (עמ' 46). כשנה אחר כך, ערב 1 במאי 1950, חבר הכנסת יעקב (קובה) ריפתין, חבר קיבוץ עין שמר ומראשי מחנה השמאל במפ"ם, פרסם מאמר בעל המשמר, יומון המפלגה, שהיה דוגמא בוטה וקיצונית לתהליך זה. כותרתו הייתה 'אנו והקומוניזם', ועיקרו היה כי אנו נמצאים בעידן המהפכני, לכן יש להעדיף את הפרימט המעמדי, כלומר המרקסיזם-לניניזם, על פני הפרימט הלאומי, כלומר ציונות. 'לשיטתו של ריפתין, מכיוון שהשלב הלאומי הושלם והגיע תור השלב המהפכני, מפ"ם חייבת להיות מפלגה מהפכנית, מלוכדת, סלקטיבית וצנטרליסטית' (עמ' 53).

המאמר חולל סערה לא קטנה, ויערי סבר כי הוא פגע במפעל חייו כמנהיג תנועה: האיזון העדין והשברירי בין הממד הסוציאליסטי לבין הציונות. זאת ועוד, יערי הבחין בסכנה למעמדו שהייתה טמונה במאמר ובפעילותו של ריפתין, שהיה אז בעל תפקיד משמעותי במפלגה: מזכיר מדיני.⁹ ריפתין טען כי 'עבר זמנה של ההנהגה ההיסטורית הזוגית, וכי הוא (ריפתין) ראוי להיות חלק מן ההנהגה, אולי אפילו לפני חזן' (עמ' 54). הוא הציע ליערי לצרף להנהגה אדם נוסף, שזה עתה הגיע לשמאל מה'בורגנות' ושמעולם לא היה חבר קיבוץ. שמו היה משה סנה. בניגוד לריפתין, שהיה תמיד 'משלנו', סנה נתפס כזר מסוכן ומאיים. הוא הקים יחד עם ריפתין חטיבה במפ"ם וב-1952 יערי סבר כי היא 'התקרבה יותר מדי למק"י, התרחקה מהציונות החלוצית וסיכנה את הקולקטיביות הרעיונית של הקיבוץ הארצי ואת מעמדו הבכיר של הקיבוץ במפ"ם' (עמ' 67).

בפולמוס המר בשנים 1952-1953 – 'מי' משפט פראג' ו'משפט הרופאים' – מבחינת יערי סנה חצה את כל הקווים האדומים. הוא סולק ממפ"ם, צעד שהוגדר בידי יערי כחדות: סנה שרף 'את כל הגשרים בינו ובין מחנה מפ"ם. הוא וחבורתו הושלכו משורותינו כנצר נתעב' (עמ' 70). בקיבוצי הקיבוץ הארצי נערך תהליך 'טיהור', שהיה אכזרי למדי, כדי 'לעקור את הסנהאזים מן השורש' (עמ' 71). חלמיש טוענת כי נחישותו של יערי במאבק נגד אנשי סנה נבעה מאירוע טראומטי מבחינתו: 'הניסיון המר של גרוד העבודה', והדמות האפלה באותו אירוע הייתה יריבו מימי ביתניה ומחנה שומריה – דוד הורוביץ. אחרי סילוק סנה ממפ"ם (ב-1953) השווה אותו יערי 'ליריבו משכבר הימים והזכיר את שיתוף-הפעולה

9 המזכיר המדיני השני היה חבר הכנסת יצחק בן-אהרן, שהיה נציג אחדות העבודה.

בין מנחם-מנדל אלקינד והורוביץ¹⁰ ובין הפק"פ (המפלגה הקומוניסטית הארץ-ישראלית) בתקופת העלייה השלישית' (עמ' 75). כשסנה הצטרף למק"י בשלהי 1954, התחושה כי הוא דמות הרסנית ומניפולטיבית גברה מאוד.

בשנים שיערי עסק עד צוואר במאבקים הפנימיים ישבה מפלגתו, מפ"ם, בספסלי האופוזיציה. נעשו כמה ניסיונות לצרפה לממשלה, שהיו עקרים או סתמיים. צירוף שתי עובדות אלה פגע במעמד הפוליטי של מפ"ם ובדימויה בעיני הציבור הישראלי. כך כתבה המחברת:

הישיבה המתסכלת באופוזיציה בימים רבי-מעש והרי גורל תרמה לכך שבראשית שנות החמישים אנשי מפ"ם, ויערי בראשם, לא היו שותפים בעיצוב החברה הישראלית, אלא השקיעו כוחות אדירים במאבקים פנימיים, שהסיוח את דעתם מתהליכי בניין המדינה והאומה שהתחוללו אז מסביבם. המפלגה שנישאה על גלי אהדה בשלהי מלחמת העצמאות הייתה לקבוצה אופוזיציונית נטולת זוהר ויוקרה (עמ' 75-76, ההדגשה שלי).

בקיץ 1954, אחרי שש וחצי שנים דרמטיות ורוויות מהמורות, מפ"ם התפלגה. יערי עצמו התנגד לפילוג – הוא העדיף לשמור על אחדות המפלגה – אך התברר כי באחדות העבודה נפל הפור וליערי היה חשוב שהציבור ידע כי הצד האחר אשם בפילוג. יערי עמד בראש הפלג של השומר הצעיר ששמר את שם המפלגה (מפ"ם) ובבחירות לכנסת השלישית, שנערכו בקיץ 1955, מפ"ם השומרית התמודדה לראשונה בכוחות עצמה. במערכת הבחירות תפקד יערי 'כמנהיג של מפלגה לכל דבר. הוא היה מעורה בפרטי הפרטים – וידע אילו קיבוצים התגייסו ואילו "העומדים במריים" (עמ' 124). בבחירות קיבלה מפ"ם תשעה מנדטים.¹¹ התוצאה המרכזית בבחירות הייתה העלייה הגדולה של תנועת החרות,¹² ונקודה זאת, שהדאיגה מאוד את יערי, הכשירה את הקרקע לכניסת מפלגתו לממשלה. בנובמבר 1955 הביעה הכנסת אמון בממשלה השביעית, ששתי מפלגות השמאל הציוני השתתפו בה לראשונה מאז הממשלה הזמנית. נציגי מפ"ם בממשלה היו עסקנים בכירים,¹³ ולא שני מנהיגיה. דפוס זה נקבע כבר בימי הממשלה הזמנית.

10 באותם ימים (1953) הורוביץ היה דמות מפתח במסדר הכלכלי בישראל. הוא כיהן כמנכ"ל משרד האוצר וכיועץ הכלכלי של הממשלה (1948-1952), עמד בראש ועדה שהקימה את בנק ישראל וכיהן כנגיד בנק ישראל הראשון שנים רבות (1954-1971).

11 אחדות העבודה, שהופיעה לראשונה כמפלגה עצמאית, קיבלה מנדט אחד יותר ממפ"ם. שתי המפלגות קיבלו יחד 19 מנדטים, מספר זהה לזה שמפ"ם המאוחדת קיבלה בבחירות לאספה המכוננת (בבחירות לכנסת השנייה היא קיבלה פחות, 15 מנדטים).

12 תנועת החרות כמעט הכפילה את כוחה משמונה מנדטים ל-15.

13 מרכזי בנטיב כיהן כשר הפיתוח וישראל ברזילי כיהן כשר הבריאות.

יערי עשה הכול כדי לצרף את מפלגתו לממשלה. עמדתו הייתה ברורה: 'התירה להשתתפות בשלטון. השנים 1949–1955 לימדו אותו כמה מסוכנת למפלגתו ולתנועתו הישיבה באופוזיציה'. הלקח המר שיערי הסיק מאותן שנים היה כי התחליף לעשייה אמיתית הוא 'ויכוחי סרק ומחלוקות חסרות תוחלת' (עמ' 125–126).

הסיבה המרכזית להצטרפות מפ"ם לממשלה הייתה המצב הביטחוני המתדרדר. בספטמבר 1955, בימי הרכבת הממשלה, נחתמה עסקת הנשק הצ'כית-מצרית. עסקה זאת העמידה את ברית המועצות כגורם מכריע שמסייע למדינת אויב מרכזית – סוגיה שעוררה דילמה מייסרת אצל יערי ותנועתו בנוגע לברית המועצות, שלפני שנים ספורות הייתה 'מולדת שנייה'. ב־1956 התרחשו אירועים שהחריפו את הדילמה: הדיכוי הסובייטי האכזרי של המרד האנטי־קומוניסטי שהתחולל בכודפשט בחודשים אוקטובר–נובמבר; האולטימטום הבוטה שניקולאי בולגנין, ראש ממשלת ברית המועצות, שלח לממשלת ישראל בנוגע לנסיגה מיידידת מהשטחים שנכבשו ב'מבצע קדש'¹⁴. אך למרות זאת יערי 'לא התלבט כלל אם צריך לחגוג את 7 בנובמבר'. הוא סבר 'שיש לומר השנה אותם דברים שנאמרו בעבר'. ב־6 בנובמבר 1956, בעצם ימי 'מבצע קדש', התכנס מרכז מפ"ם לישיבה חגיגית ביוזמתו ובניהולו. הוא תבע 'לציין את החיוב שבמהפכה ולהזכיר לתנועה את הערכים הקשורים בה' (עמ' 153). יערי התנהג אפוא כמו בני בית בורבון, שלא למדו דבר ולא שכחו דבר... גם אירוע שזעזע את כל העולם לא שינה את עמדותיו: בראשית 1956 נשא ניקיטה חרושצ'וב, המזכיר הכללי של המפלגה הקומוניסטית הסובייטית, נאום סודי בוועידה העשרים של מפלגתו ובו הוקיע את פולחן האישיות של סטלין וגולל את פשעיו, כולל רצח מיליוני חפים מפשע. הנאום, שהגיע למערב ולארץ, עורר הדים אדירים, אך תגובת יערי הייתה כי בוויכוח בינו לבין השמאלנים במפלגתו הוא צדק. לא חשבון נפש, אלא הצדקה עצמית. הוא קבע כי למרות הכול יש למפלגה זיקה עם 'עולם המהפכה' ויש לקיים סולידריות אתו. המטפורה החביבה עליו ועל חזן הייתה כי 'אין לשפוך את התינוק עם מי האמבט' (עמ' 155). חלמיש כתבה על כך כי 'הוועידה העשרים ושלוש אירועי 1956, ואותות מהשטח בדבר תסיסה אנטי־סובייטית בתנועה, כל אלה לא חוללו מפנה של ממש ביחסו של יערי' (שם).

רק כעבור כעשור, בעקבות מלחמת ששת הימים, התחולל בנפשו מפנה אמיתי. רק אז הוא 'הפנה גבו לברית־המועצות'. יערי דיבר 'באכזבה ובכאב על רוסיה הסובייטית שמילאה במזרח התיכון תפקיד של מחרחר מלחמה' (עמ' 184). אך בכל זאת, 'לא פגה זיקתו לברית־המועצות' (עמ' 184). באותה שנה – שנת היובל למהפכה – דרש יערי לקיים הרצאה במרכז מפ"ם ב־7 בנובמבר על משמעות המהפכה ולפרסם גילוי דעת. בניגוד לעמדתו הוחלט לא לקיים ישיבת מרכז ולהסתפק בפרסום גילוי דעת. חלמיש האירה כי

14 בן־גוריון השווה בינו לבין אדולף היטלר פעמים מספר. לדוגמה הוא כתב כי 'אגרתו של בולגנין אלי – מכתב שראוי היה להיכתב על ידי היטלר'. יומן בן־גוריון, 8.11.1956, ארכיון בן־גוריון.

'נאמנותו המתמשכת של יערי לברית-המועצות, גם לאחר שרבים וטובים כבר הפנו לה עורף, היא חוליה אחת בשרשרת של תופעות שאפשר לכנותן אנכרוניזם היסטורי, או פיגור אחר ההיסטוריה' (עמ' 187).

העובדה שיערי מצא את עצמו במיעוט בשאלת היחס לברית המועצות, הייתה קשורה לתופעה חדשה: 'מרד הבנים'. בשנות השישים הוצגו שאלות לא קלות בנוגע למעמדו ומעמד עמיתו להנהגה, יעקב חזן. חלמיש טוענת כי אנשי התנועה ראו מעמד זה כסוג של אקסיומה היסטורית או חלק מסדרי הבריאה: 'הם לא היו "ראשונים בין שווים", אלא מורמים מעם, פטורים מכללי הבחירה והרוטציה שחלו על חברים אחרים [...] מעמדה הרם של "ההנהגה ההיסטורית" היה מוכן מאליו, חלק בלתי נפרד ממהותו של הקיבוץ הארצי מאז היווסדו ושל מפ"ם השומרית' (עמ' 161).

אחד מהראשונים שהניפו את דגל המאבק נגדם היה אפרים ריינר, שנולד בגן שמואל והתחנך כ'ילד חוץ' במוסד החינוכי במשמר העמק. הוא היה 'יריבו הבולט והרהוט של יערי מבין הצעירים והראשון שהעז לומר בריש גלי שאבד הכלח על יערי וחזן' (עמ' 162). ריינר אמר בקול רם וצלול אמת שהשאר חששו לומר: 'השלב הפטריארכלי בתולדות הקיבוץ הארצי הסתיים' (עמ' 163). במהלך השנים קיבלו רבים את הביקורת הנוקבת של ריינר, אך למרות זאת מעמד השניים נשאר איתן, לכאורה. עם זאת אפשר היה לראות את הסדקים. עדות לכך היה השינוי בשיטת הרכבתה של רשימת מפ"ם לבחירות לכנסת השישית שנערכו ב־1965. הוועדה הפרסונלית הכינה רשימה של עשרים מועמדים שהועברה אל מרכז המפלגה, וזה הוסיף עוד שבעה מועמדים כשכולם דורגו ברשימה בהצבעה חשאית. השיטה לא חלה על יערי וחזן – הם נבחרו ב'הרמת ידיים', ויערי 'הבחין שאיש לא הצביע נגד ולא היו נמנעים' (עמ' 194). סוג של דמוקרטיה עממית.

שיטה זאת לא הייתה לרוחו של יערי, מאחר שהיא 'הפקיעה את השליטה מידי' (שם). אוברן השליטה על המינויים תרם להיחלשות הדרגתית של מעמדו. השלב הבא בתהליך אירע בשלהי שנות השישים ובראשית שנות השבעים: הקולות שדרשו מיערי לפנות את תפקידו כמזכ"ל מפ"ם היו רמים ובוטים יותר. בפעם הראשונה דיברו באופן גילוי על 'פולחן האישיות' שקשור ליערי.

חותם, המוסף של על המשמר שהיה מעין ביטאון חתרני, הפך לכמה המרכזית נגד ההנהגה. בתסכולו טען יערי כי הוא 'עיתון המופקר לכל מי שבא ומטיל ביצי צפעונים משלו' (עמ' 199). עד אותם ימים יערי היה משוכנע כי רק אדם אחד בכל היקום יקבע את מועד פרישתו – הוא עצמו. אבל בשלהי 1971, כשהיה כמעט בן 75, הוא חש שמלאה סאת הסיבולת'. יערי הזועם והמריר לא היה מסוגל לעמוד בהתקפות נגדו, שחלקן היו פרועות. ב־3 בנובמבר 1971 שיגר יערי למזכירות מפ"ם איגרת ובה הודיע כי אין לו כוונה 'להציג את מועמדו לתפקיד של מזכיר כללי בוועידת המפלגה הממשמשת ובאה'. הוא התחשבן עם הקבוצה שלמעשה אילצה אותו לפרוש – בניגוד לרצונו:

המסע הארסי וחסר המעצורים, שמנהלת חבורה ידועה מעל דפי 'חותם' ושבועון הקיבוץ הארצי נגד 'ההנהגה ההיסטורית' ובמיוחד נגדי, היא רק אחד הסימפטומים להתרופפות יחסי אנוש וחברה הפוגעים באפשרותי למלא תפקידי כתמול שלשום. המסע הזה, יותר משהוא מכוון כנגד 'ההנהגה ההיסטורית', הוא מכוון נגד הדרך ההיסטורית של תנועתנו מבלי שיהיה לחברים הללו אומץ לב לאמר בפה מלא לקראת מה הם חותרים בקיבוץ הארצי ובמפלגה (עמ' 202-203).

אחרי פרישתו נמוג יערי ושקע אט-אט, בניגוד ליעקב חזן שתפקד עוד שנים רבות. ב-1973 הוא פרש מהכנסת, שהיה אחד מראשוניה,¹⁵ ו'בחלוף הזמן התמעטה השתתפותו הפעילה במוסדות המפלגה'. יערי נעדר משיבות שדנו בנושאים שביקש לדון עליהם, ונכח בשיבות 'בלי שנטל את רשות הדיבור ולו פעם אחת' (עמ' 252). הוא היה מודע כי תרומתו לדיונים צנועה למדי, אך כאשר לא הוזמן לשיבות חשובות נעלב עד עומק נשמתו. מאיר יערי הלך לעולמו בקיבוץ מרחביה בשבת 21 בפברואר 1987, כמעט בן תשעים. בדברים שנכתבו בעקבות מותו בלטה התחושה כי הפרדה היא לא רק ממנהיג גדול אלא מאחד מאחרוני הדור שעיצב את החברה הישראלית שנים כה רבות, לטוב ולרע.

מבחינת חלמיש גיבור ספרה הוא לא רק דמות פוליטית אלא גם אדם פרטי ובעל משפחה. פרשה טרגית וטעונה במסכת חייו הארוכים הייתה התאבדותו של בנו חיים. הוא נולד כ'בנימין' כשאביו היה בן 44. לאחר שסיים את לימודיו במוסד החינוכי בקיבוץ יצא להדריך ב'קן צפון' של השומר הצעיר בתל-אביב. חיים שור, שבאותם ימים היה ראש ההנהגה הארצית של התנועה, אמר עליו: חיים 'סובל מעודף אינטליגנציה פרועה זה שנים רבות' (עמ' 167). בקיץ 1961 הוא התגייס לצנחנים וסיים קורס קצינים בהצטיינות. ב-18 במארס 1964, במאהל 'צעדת ארבעת הימים' ליד חולדה, הפקיד חיים מכתב בידי חייל ובחצות לילה 'עזב את המחנה בגשם שוטף, עם נשקו, ונעלם' (עמ' 168). כשהתברר שנעלם עשו הכול למצוא אותו או לפחות לדעת מה אירע לו. 'נעזרו אף ביידעונים' (עמ' 169). אחרי שמונה חודשים, ב-21 בנובמבר, מצא רועה צאן בדואי את גופתו המתפוררת בכור ליד ערד. סג"מ חיים יערי הובא למנוחות בבית העלמין בקיבוץ, מרחביה, ובהלווייתו השתתפו רבים. אמו, אנדה, כתבה כי 'רכים באו מפני שחיים הוא בנו של מאיר יערי, אבל עוד יותר רבים באו מפני שהמקרה זעזע את כולם' (עמ' 171). המחברת מטפלת בסיפור הכואב בעדינות ובטקט כאילו היא הולכת בין הטיפות.

היתרון המשמעותי בספר הוא כי חלמיש לא היססה לגעת בנקודות הבעייתיות ואף המכוערות בחיי יערי ובאופיו. דוגמה בולטת לכך היא אהבתו הגדולה לכבוד – יערי מעולם לא רחה ביטויי הערצה וחנופה. המחברת כתבה על כך: 'מאז ומעולם היה רגיש

15 יערי כיהן כחבר כנסת כחצי יובל שנים, מהכנסת הראשונה ועד השביעית. באותו מועד פרש גם חזן מהכנסת.

לכבודו ולא התחמק מגינונים של כיבוד, על סף פולחן האישיות ואולי אף פסע מעבר לו. ימי ההולדת שלו היו לשם דבר בתנועה וצוינו ברוב עם. הוא לא היה נלהב לציין את יום הולדתו השבעים כי לא נטה לחגוג את העובדה שמיטב שנותיו כבר מאחוריו, ובכל זאת האירוע צוין, וככל שהאריך ימים רבו החגיגות ושפעו דברי הקילוסין' (עמ' 260).

נקודה בעייתית נוספת באישיותו של יערי היא סירובו לפרוש מתפקידו ומאבקו להישאר בו, כאילו מדובר באחווה פרטית. חלמיש מתייחסת לקו זה בהרחבה תוך מתיחת ביקורת נוקבת: 'הוא היה חדור הרגשת שליחות ומנהיגות עד כדי הרהור כי "יותר משהתנועה נוצרה בשבילי, אני נוצרתי בשביל התנועה"'. קיננה בו תחושה כה עזה של "אתה בחרתני", או "למנהיגות נולדת", עד שהחשיב את עצמו מורם מעם והרשה לעצמו לסטות ממצוות נאה דורש נאה מקיים בכל הקשור לאורח החיים' (עמ' 276).

מעבר לכך הביוגרפיה על מאיר יערי, על שני כרכיה, משתלבת במגמה חדשה ומרעננת בכתיבה ההיסטורית הישראלית: כתיבת ביוגרפיות על מנהיגי המדינה. בשנים האחרונות יצאו לאור שתי ביוגרפיות על גולדה מאיר,¹⁶ שתי ביוגרפיות על פנחס ספיר,¹⁷ ושתי ביוגרפיות על ישראל גלילי.¹⁸ הביוגרפיה על מאיר יערי היא תרומה נכבדה למגמה זאת. היא יסודית, אמינה ומעניינת, ובעיקר – מציגה את גיבורה באופן מורכב על אודותיו וצלליו.

16 מירון מרזוני, גולדה: ביוגרפיה פוליטית, תל־אביב 2008; יוסי גולדשטיין, גולדה: ביוגרפיה, באר שבע 2012.

17 מיכל ספיר, היש הגדול: ביוגרפיה של פנחס ספיר, תל־אביב 2011; יצחק גריברג, ספיר: ביוגרפיה פוליטית וכלכלית, תל־אביב 2012.

18 עמוס שיפריס, ישראל גלילי: שומר המסד ונוטה הקו, רמת אפעל 2010; דני הררי, ישראל גלילי: שמכות ללא תואר, תל־אביב 2011.